De Levende Natuur 1 (9):171-174 (1896)

andere indruk, dan de scherp afgescheiden bosschen, die door menschen zijn aangelegd.

Merkwaardig is in het noorden de overgang van bosch in veen gade te slaan. Elk bosch wordt op den duur in veen veranderd, als niet de menschen dat proces stuiten door op tijd het zware hout om te hakken. In oude bosschen wordt langzamerhand een looverdak gevormd, waar geen zonnestraal meer kan doordringen en bijgevolg het kleine onderhout wegsterft; dan beginnen de veenmossen zich te ontwikkelen en wordt de humuslaag ieder jaar dikker, die alle gevallen regen vasthoudt. Met iedere herfststorm worden eenige boomen geveld, maar deze verzinken in het dikke mostapijt en hoewel er daardoor licht komt, is de grond reeds zoo nat geworden, dat jonge boomen, die anders spoedig zouden opschieten, er niet meer in leven kunnen. Het mos, in vereeniging met andere moerasplanten, ontwikkelt er zich des te sneller door en langzamerhand verzinken alle stammen in het moeras weg en het wordt hoogveen, zooals dat ook in ons land zooveel gevonden wordt.

Meermalen heb ik dat proces gestuit gezien, doordat de dikke stammen werden omgehakt, waardoor de grond kon opdrogen en jonge boomen zich weder ontwikkelden.

Op schrale zandgronden en hellingen van bergen gebeurt het somtijds, dat de grond na het ontwouden zoo snel opdroogt, dat de jonge boompjes geen tijd hebben, om behoorlijk wortel te schieten en dan verstuift in korte tijd de humuslaag, om slechts een woestijn achter te laten.

Aldus stel ik mij de toestand van de Veluwe en Drenthe voor, toen vroegere volkstammen op roekelooze wijze de bosschen omhakten en in brand staken.

Onze meeste heidevelden zouden reeds lang weder met bosch bedekt zijn, vooral met berken en dennen, als er geen schapen bestonden, want dat zijn de grootste vijanden van bosch, die bestaan; niets vreet een schaap liever dan jong blad van boomen en struiken, en in de heide kan zich niets ontwikkelen, of de schapen houden het kaal. Hoe mooi en hoe idyllisch zulk een kudde schapen er in de heide moge uitzien, ze zijn de dood voor alle boschaanleg en worden alleen nog overtroffen door herten, reeën en geiten. Ik mag die beesten niet meer buiten zien, sinds ik weet, hoeveel kwaad ze doen.

De schoonheid van een natuurbosch is niet iets denkbeeldigs. De meest prozaïsche mensch komt bij het betreden van dat mostapijt onder de indruk van de rust en vrede, die daar heerscht; hoe schilderachtig hangt dat baardachtig mos aan de takken der sparren, hoe forsch schieten overal de varens op, welk een massa bloeiende bloemen en boschbessen, overal waar het bosch eenigszins open is en de zon kan doordringen. Overal groeit hier de lievelingsbloem van Linnaeus, de linnaea borealis naar ik meen, een kruipend plantje met paarse, heerlijk riekende kelkjes.

Ik heb te vergeefs getracht, dit plantje in ons klimaat aan de gang te krijgen.

Nergens zag ik ooit zulke goudgele dennenstammen en berken met bast, witter nog dan sneeuw.

Hoe dikwijls heb ik het op mijn tochten door het bosch betreurd, niets van botanie te kennen en niemand te hebben, die mij over het vele vreemde, dat ik zag, kon inlichten, om het daardoor meer te waardeeren.

De voornaamste bezwaren bij het reizen in die streken zijn de wantsen in vele boerenhuizen en de muggen in het bosch, maar zulke onaangenaamheden moet men er voor over hebben. Het geheimzinnig ruischen van de wind in de kruinen der boomen, het gekabbel der beekjes, die over rotsen en onder omgevallen boomstammen door stroomen, een blik over de met bosch omlijste meren en een zomerdag, waarop wel eenige schemering maar geen nacht volgt, dat alles brengt u in een stemming waarbij de geheele beschaafde wereld vergeten wordt en waarbij ge niets verlangt, dan te liggen in het mos en te staren als in een visioen naar uw omgeving.

B. STOFFEL.

Het Roodborstje.

Erithacus rubecula.

Ik ben nu al een jaar of vijftien gewoon, zooveel mogelijk iedere morgen voor ik naar mijn werk ga, een uurtje of naar 't uitvalt langer of korter tijd, te wijden aan mijn vogels. Meestal zoek ik dezelfde plaatsen op; eerst heb ik drie jaar lang morgenvisites gebracht aan het Hortusplantsoen in Amsterdam, toen een jaar of vijf aan 't Vondelpark, daarna bijna drie jaren aan het Meijerboomsboschje op Texel en nu ben ik weer sedert vier jaren tot mijn Vondelpark teruggekeerd.

Wanneer het nut en heil van morgenwandelingen en ochtendarbeid al niet in tal van liederen en spreekwoorden en stichtelijke redenen verkondigd was, dan zou ik uit mijn ervaring wel aanleiding kunnen putten, om mijn medemenschen nog eens in gemoede op het genot van vroeg opstaan en al het heerlijks van de morgenstond te wijzen, maar ik durf nu wel te veronderstellen, dat de meeningen in dit opzicht al wel niet veel meer zullen uiteenloopen. Ik wil alleen dit vertellen, dat ik van niet één wandeling teruggekeerd ben, of ik was blij hem gedaan te hebben; altijd heb ik wat gezien of gehoord, dat mij de moeite van vroeg opstaan waard scheen, en van menig tafereeltje, in de ochtenduren bespied, heeft de herinnering tot opluistering gestrekt aan de lange, vermoeiende werkuren. Zoo staat boven een ernstige „zaakbrief" soms een aardig vignetje in de linker bovenhoek.

Nog levendig herinner ik mij, hoe ik als jongen van een jaar of vijftien op een kille Zaterdagmorgen in November mijn eerste troep goudhaantjes ontdekte in het Hortusplantsoen te Amsterdam. Er waren er vierentwintig en ze waren heelemaal niet schuw; ik had ze best kunnen

De Levende Natuur 1 (9):171-174 (1896)

lijmen, doch ik bepaalde mij tot toezien met het noodlottig gevolg, dat ik te laat kwam op de vioolles en het heele uur geen vinger aan de snaren kon slaan, omdat mijn handen geheel verstijfd waren; ik had een kwartier doodstil gestaan zonder ééns mijn vioolkist te verpakken! Een andermaal waren het roodstaartjes, die een nestje bouwden in een holte in een acacia-stam, dan weer een Vlaamsche gaai, drie koperwieken en een houtduif, die in dezelfde iep naar het opkomen van de zon zaten te kijken, of een wezeltje dat haastig de vlucht nam en het verminkte lijkje van een winterkoninkje op de kille, zwarte grond achterliet; hij had het anders best kunnen meenemen.

Als men zoo jaren achtereen hetzelfde park of hetzelfde boschje geregeld bezoekt, dan valt het duidelijk op te merken, dat de vogels er hun vaste plekjes hebben, waar ze geregeld en op gezette tijden te vinden zijn. Ik weet in 't Vondelpark mijn gevleugelde vrienden even goed te wonen, als mijn vrienden onder de menschen in de stad, en ik tref ze bijna altijd thuis; mijnheer Groenvink is altijd te spreken, de firma Winterkoning is op zijn verschillende kantoren altijd behoorlijk vertegenwoordigd en baas Vliegenvanger betrekt bijna altijd hetzelfde takje. Die een zwervende natuur hebben, zooals de meezen of de gaaien, volgen toch bijna altijd bepaalde wegen, zoodat ze ook meestal wel te vinden zijn. Het is bijna niet te gelooven, hoe beperkt eigenlijk de kring is, waar binnen sommige vogels soms jaren achtereen vertoeven; honderd vierkante meter is voor velen al een uitgestrekt gebied. Drie jaar lang heb ik in 't Vondelpark een zwarte lijster waargenomen (hij was te herkennen aan zijn duimvleugels, die abnormaal wit waren), die bijna altijd te vinden was in het Oostelijk deel van de smalle elzenzoom aan de Zuidzijde van het park. Zijn Ultima Thule was een groepje berken aan de nieuwe ingang van het Willemspark. In die berken heeft hij ook een nest gehad.

In het voor- en najaar, eigenlijk gedurende alle zes de wintermaanden, zijn er echter bijna dagelijks veranderingen in de vogelbevolking van het park waar te nemen. Dan verschijnen de trekvogels op het tooneel; wie nu zijn „vaste klanten" goed kent, is in de gelegenheid, interessante waarnemingen te doen.

Het Roodborstje (Erithacus rubecula).

In het laatste jaar, dat ik mijn lijster met de witte duimvleugels naliep, waren er niet bijzonder veel roodborstjes in het park. Het was in November '94. Daar hoorde ik opeens op een ochtend een liefelijk gezang uit een jonge esch: een heldere slag, dan een korte pauze en dan een haastig geprevel, waarin doffe lage tonen snel afwisselden met heldere hooge geluidjes. Er was geen twijfel mogelijk, weldra ook had ik het vrome zangertje ontdekt boven in de esschentakken. Hij keek naar de zon net als een geloovig Muzelman, die zijn gebeden opzegt, met 't gelaat naar Mekka gewend. De meeste vogels kijken 's ochtends onder 't zingen naar de zon. Maar daarover kan ik nu hier niet uitweiden.

Terwijl ik nog naar mijn zanger keek (waarom ik hem „vroom" noem, hoop ik straks te vertellen) zag ik een heele drukte in het berkenboschje, waar ik zooeven van sprak. Eerst dacht ik, dat er puttertjes aan de gang waren, zoo'n gekijf en gevecht was dat, maar toen ik naderbij kwam, bleken het roodborstjes te zijn, wel vijfentwintig. En onverdraagzaam dat die „vrome" vogeltjes, die „lieve" roodborstjes" waren! Geen oogenblik was er vrede, nauwelijks zat er een rustig op een takje of daar tippelde een van de vrienden op hem af en dan begon een tournooi met bek en vleugels, begeleid door stukjes gezang bijwijze van melodieuze verwenschingen. Die 't onderspit moest delven, vluchtte een paar boomen ver weg, zong daar een gevoelvol liedje en keerde dan weer naar 't strijdperk terug. Het was een tooneel vol gratie en afwisseling: een van mijn mooiste vignetjes!

De ontdekking, dat roodborstjes even vechtlustig zijn als ... bijna alle andere vogels, veroorzaakt in 't eerst wel eenige verwondering en teleurstelling. Maar vooreerst gillen ze onder 't vechten nooit zoo gemeen als de huismusschen bijvoorbeeld, dan slaan ze ook geen doodwonden en eindelijk blijven ze er altijd, zelfs in 't hevigste gevecht, nog fatsoenlijk en vroom uitzien. Dat ligt natuurlijk aan hun kleur of vorm.

Ik behoef hier het roodborstje niet te beschrijven, ieder kent het vogeltje wel, en weet, dat de oranjeroode vlek, waaraan het diertje zijn naam te danken heeft, niet alleen

De Levende Natuur 1 (9):171-174 (1896)

de borst kleurt, maar zich ook uitstrekt over de keel, langs de wangen en over het voorhoofd, zoodat de oogen er nog geheel in komen te liggen. Daardoor krijgt het roodborstjes-gezicht dezelfde uitdrukking als het gelaat van iemand, die „tot aan zijn haarwortels" bloost, of van iemand, die witte wenkbrauwen heeft, of in 't geheel geen. Zulke menschen kunnen haast niet boos kijken en het roodborstje evenmin, al spert hij zijn spitse snaveltje ook nog zoo wijd open en al probeert hij ook een kuif te zetten — wat hem tusschen twee haakjes nooit gelukt.

Het kostte mij moeite, van het vechtpartijtje te scheiden, maar 's middags om twaalf uur was ik weer bij mijn berken. Het vechten was gedaan, maar tusschen de dorre bladeren en in de lage takken wipten nu de roodborstjes rond, zoekend naar voedsel. De volgende morgen was er in de berkjes geen een te zien, maar een heel eind verder ontdekte ik een twaalftal in een iepengroep. Toen kwamen twee dagen, dat er in 't geheel geen roodborstjes te zien waren. Daarna had ik het buitenkansje er wel veertig in het nieuwe gedeelte van het Park bij het „platte bruggetje" te vinden en toen stond het bij mij vast, dat ik te doen had met een vleugel van het trekkende roodborstjes-leger, zeer waarschijnlijk met een afdeeling van de uiterste rechtervleugel. Want de roodborstjes trekken in het najaar in de richting van het Noorden naar het Zuiden, en niet Oost-West, zooals b.v. de lijsters en de bonte kraaien. Die bij ons doortrekken zijn dus Noren en Zweden; die trekken in een breed front, want ze nestelen daar bij duizenden en duizenden in de groote naaldbosschen, tot nog wel heel voorbij de poolcirkel.

De vogels, die ik zoo van dag tot dag waarnam, hadden 's nachts gereisd en waren dus pas aangekomen. Na een korte rust genoten te hebben, afgewisseld door vechten en zingen, gingen ze dan voedsel zoeken. In de namiddaguren waren ze niet zoo gemakkelijk te vinden, dan rustten ze weer, maar 's avonds, als de andere vogels al naar kooi waren, begonnen de reizigers zich weer te roeren. Van alle kanten klonk hun lokroep, een helder „tuwiet"; zij vereenigden zich, het roepen klonk al zwakker: de reizigers trokken verder naar het Zuiden.

Als mijn lezers eens de moeite willen nemen, in hun herinnering na te gaan, wat zij wel het eerst van het roodborstje gelezen of gehoord hebben, dan zal dat wel in de meeste gevallen het verhaaltje zijn van het roodborstje, dat in de winter tegen de ruiten pikt. Niet waar? Dan wordt het venster opengedaan, de kleine hongerlijder trippelt naar binnen en laat zich gedurende het geheele gure jaargetijde naar behooren verwennen en vertroetelen. Schijnt het lentezonnetje weer, dan ontsnapt hij door het open raam, en verdwijnt voor de heele zomer. Doch in October keert hij weer en dan brengt hij — tenminste in sommige lezingen van het verhaal — nog een of meer vrienden mee. Eén lezing is mij bekend, waar het trouwe roodborstje zijn weldoeners niet in den steek laat, maar zijn nestje bouwt in de appelboom voor het venster. Nu bevatten sprookjes meestal waarheid, al is zij dan ook vaak verborgen, tot onkenbaar wordens toe. Welke vogelkundige waarheden bevat ons verhaaltje dan? Dat is een vraag, die gemakkelijk te beantwoorden is voor wie zich de moeite getroost en zich het genoegen verschaft van in een park of groote tuin geregelde waarnemingen te doen. Hij zal dan het volgende opmerken:

1°. Gedurende de maanden October en November zijn vooral bij mooi weer en Oostenwind gedurende de morgenuren soms groote troepen roodborstjes waar te nemen.

2°. Dit zijn doortrekkende vogels, want kun aantal verschilt iedere dag, enkele dagen ontbreken zij geheel en al; ook kan 's avonds worden waargenomen dat zij weer verder reizen.

3°. Sommige roodborstjes blijven gedurende de wintermaanden en bezoeken getrouw dag aan dag en op geregelde tijden hun voederplaats.

4°. In Maart en April trekken groote scharen roodborstjes door ons land en zeer vele blijven hier broeden, vaak in parken of tuinen, maar 't liefst in bosschen en wel bij voorkeur in 't naaldhout.

5°. In de laatste dagen van September zijn hier bijna geen roodborstjes te zien: de Hollanders zijn dan al vertrokken, terwijl de Noordsche gasten nog moeten aankomen.

Hieruit blijkt, dat de held van het verhaal een Lap, een Fin of Samojeed is, die het 's winters in Duitschland of Nederland al herbergzaam en gezellig genoeg vindt.

Maar laat ons vooral niet vergeten, dat het roodborstje niet uitsluitend een herfst- of wintervogel is, niet slechts „le compagnon du pauvre bûcheron", zooals Michelet dat heeft uitgedacht, maar ook een lentebode en Meiminstreel, een evenknie van de nachtegaal.

Vijf leden van de nachtegalen-familie bewonen ons land, dat zijn: de nachtegaal, het roodborstje, het gekraagde roodstaartje, het zwarte roodstaartje en het blauwborstje. Die broeden alle hier; op de najaarstrek vertoont zich soms nog ook het Blauwborstje met de roode ster (Sylvia coerulecula), maar die kunnen we nauwelijks onder „de vogels van Nederland" meetellen.

Bij de roodborstjes nu zijn het duidelijkst van allen de familietrekken van de nachtegalen op te merken: zij zijn dus eigenlijk nog nachtegaalachtiger dan de nachtegaal zelve. Ook zijn er liefhebbers, die het gezang van het roodborstje hooger schatten dan dat van de koning der zangers. Dit is natuurlijk een kwestie van smaak — we willen er dus maar niet over twisten; ik vind het zelfs niet eens noodig, partij te kiezen, maar vergenoeg mij er mee met te zeggen, dat roodborstjes heel anders zingen dan nachtegalen, maar toch heel, heel mooi.

Wandel maar eens op een Mei-avond van Hilversum naar de Vuursche, of door de lanen van Klein Bentveld, of in 't Starings boschje onder Castricum, van Ermeloo naar Putten, van Beek naar Zeddam of ergens anders in een boschrijke streek van ons vaderland, waar naaldhout niet ontbreekt en gij zult roodborstjes kunnen hooren naar hartelust. Hecht ge eraan, uw zanger ook te zien, kijk dan in de toppen of in de bovenste takken der boomen en al spoedig ziet ge het oranjeroode borstje gloeien in het gouden licht der avondzon. Het jonge loof vlecht om hem heen een stralenkrans van tintelend groen; een blauwe lucht welft zich daarachter.

Hij zit rechtop, de staart hangt bijna loodrecht neer, de vleugeltoppen zijn van de rug als 't ware afgezakt, 't is of het diertje zich geheel overgeeft aan de liefelijke stemming die hem beheerscht. En nu het lied!

Er zijn wel schrijvers en dichters geweest, die beweerd

De Levende Natuur 1 (9):171-174 (1896)

hebben, dat het nachtegalenlied niet beschreven of weergegeven kan worden, maar daar hebben de vogelkenners zich niet bijzonder aan gestoord. Ze hebben heel nuchter aangetoond, dat de zangerkoning beschikt over een vijftiental motieven, die hij op verschillende manieren kan varieeren en combineeren.

Met het roodborstje is het geheel anders; die heeft geen vaste motieven, geen „tjo strofe" of tiiiii-strofe. Ook varieert hij niet, maar bij fantaseert eerder en wel met een benijdenswaardige rijkdom en elegantie. Kenmerkend zijn daarbij de hooge tonen, die kweelend worden voortgebracht. De overgangen tusschen hoog en laag geschieden plotseling en met heel groote intervallen, soms meer dan twee octaven. Alle tonen zijn kristalhelder en meestal zuiver gestemd, het geheele lied kan zonder tusschenpoozen wel vijf minuten of langer nog duren. Na half negen verstomt het gezang; dan heeft verder de nachtegaal het rijk alleen; 's morgens vroeg zingen de roodborstjes weer heel vlijtig, gedurende de middaguren wat minder.

Het nest wordt meestal gebouwd op of dicht bij de grond. Het lijkt soms op een slecht, groot fitisnest en is meestal met groote kunst verscholen achter een klomp varens of in de bramen aan de rand van een boschgreppel. De vijf bleekroode, met donkerder rood gestippelde eitjes worden in veertien dagen uitgebroed en de jonge vogels zijn evenals de meeste jonge zangertjes allerliefste, neuswijze, nieuwsgierige, vlugge diertjes, die hun ouders doodsangsten veroorzaken en zelf met groote verwonderde oogen de wereld in zien. Ga maar eens op een middag in Juli wat zitten teekenen in een jong dennebosch. In minder dan geen tijd hoort ge het welbekende „snikkerekik" (zoo iets van het geluid van de bekende cri-cri's, waarmee we als kleine jongens onze onderwijzers wel wanhopig maakten). Een pas of tien van u af schitteren twee bruine oogen. Gij kijkt op, bom! daar maakt het vogeltje een kniebuiging. Ineens richt hij zich weer op, kijkt u even strak aan, maakt dan ondenkbaar snel een sprong rechtsomkeert, en weer linksomkeert, kneppert „snikkerekik" en verdwijnt dan in het duister onder de takken. Maar een oogenblik later zit hij weer dichter bij u, het spel begint op nieuw, en het snikkerekikt nu ook achter u en links, op vier, vijf verschillende plaatsen.

Die jonge roodborstjes brengen heel wat gezelligheid in de dennebosschen. Hun kniebuigingen en sprongen links- en rechtsomkeert verleeren ze nooit; aan die snelle, stuipachtige bewegingen zijn ook de oude roodborstjes al in de verte gemakkelijk te herkennen.

Als de jongen pas uitvliegen, verdienen zij hun familienaam nog niet, zij zijn dan grauwbruin met donkerder dwarse vlekken en lijken voor een oningewijde verbazend veel op groote winterkoninkjes. Maar de dekveeren van de rug trekken al in 't olijfkleurige en als ze de vleugel-

Slapend Roodborstje.

stompjes uitslaan, dan kunt ge zien, dat het bovendeel van de staart roestkleurig is, juist als bij de nachtegaal, een zwakke aanduiding van de roode staart van het roodstaartje.

In Augustus ruien de jonge roodborstjes en dan krijgen ze ook hun roode vlek. En dan... dan worden er leelijke dingen van hen verteld. Naar 't heet, verzetten zij zich dan tegen het ouderlijk gezag en maken de kleine onverlaten zich zelfs schuldig aan oudermoord.

„De jonge roodborst bijt zijn ouden dood!"

Dit is weer een sprookje, dat waarheid bevat, maar hier is de waarheid heelemaal verdraaid, het zijn niet de jongen, die de ouden dooden, maar de oude vogels verjagen de jongen; die ruimen 't eerst het land, en in October komen uit 't Noorden ook eerst de jonge vogels hier.

We kunnen ze dus voor deze maal gelukkig vrijspreken. Wij willen nog verder gaan en van alle roodborstjes verklaren dat hun strijdlustigheid nu juist geen doodzonde is, ja zelfs erkennen, dat hun „vrome" uiterlijk ons geenszins voor schijnheiligheid behoeft beducht te maken. Dat zij liefde, mededoogen, hulpvaardigheid ten toon spreiden, daarvan zou genoeg te verhalen zijn: waarheid en verdichting. Maar daarover later! J. P. T.

Eene rups verteerd door eene zwam.

Wanneer we eens onder de menschen rondzien, dan zijn er eenige, die door hun flinken bouw, hunne blozende kleur, hun gezond uiterlijk, reeds op het oog af eene zekere jaloezie in ons wakker maken, maar ook andere, van wie we meelijdend moeten zeggen, dat ze „in geen goed vel steken". Volgens sommigen zijn er meer van de laatste dan van de eerste. Want, ziet ge, er is maar één gezondheid, en er zijn talloos vele kwalen! Niet, dat de natuur ons verkeerd zou hebben afgeleverd, maar de menschen bederven zich zelf. De een overprikkelt door scherpe kruiden zijne ingewanden; de ander schokt zijne gezondheid, door feesten bij te wonen op uren, dat